

« zurück blättern vor »

KLOC subst. m., ab 1387; auch *kloc*. **1)** ‘behauenes Stück eines Baumstamms, Holzblock’ – ‘ścięty, ociosany pień’: 1387 CdSil III 126, SsNO *Rufficerdo (-)... Hannos Clocz.* o 1419 MMAe XV 560, STP *Qui truncos al. klocze ad subponendam domum... in silua exciderunt.* o 1448 R XXIV 354, STP *Cloocz, pyen stips.* o 1522 OpecŻyw 122v, SPXVI *Potym przywiązali ku onemu biálemu odzieniu wielkie klocce / dlá ktorých [...] popychaniá / vpádl na ony^m zchodzie Iezus mily.* o 1558 GliczKsiąż F6, SPXVI *Yáko tedy gdi źrzebcá [...] dobrzy gofporarze ofiadáyac / kloc yemu wloczyć przypráwuyá / aby sie cyágnąc y ná sobye ludzi nosić przyłożył y náuczyl.* o 1560 KrowObr 110, SPXVI *Powiec mi skąd tecz to macie? iż ty kije / deski / klocce flupy / drwá / obrázy zowiećie?* o 1564 Mącz 128d, SPXVI *Fistuca, Młot / Kula Kloc álbo Báran / Táran którym pale á zwłafzczá mostowe w ziemię wbiyayá.* o 1566 HistRzym 121, SPXVI *á bylo zimno. Thedy on gofporarz szczepał on kloc.* o 1572 BudBib Is 44/19, SPXVI *a (z) oftátká iego obrzydłość uczynię przed klocem z drzewá kłękác będą.* o 1585 ReszPrz 76, SPXVI *Seruetus [pisze] [...] / iż BOg w drzewie / drzewem [...] w klocu się ftawa klocem.* o (1621) 1643 CN *Kloc / ná ktorým rąbią / śródźq.* o 1625 Sak.Dusz. 6, L *Jnsza dzielność korzenia, insza gałęzi, insza klocá samego.* o 1745 Chrościń.Aman A 3 *znizaią karki, Ubogacone szczepy fwym owocem; Pryfnie y gałąź nie od iedey ftarki Ješli iey uczefnie nie podeprą klocem.* o (1745–1746) 1753–1756 Chmiel.I 78, L *Kloc u poftumentu.* o 1777–1779 Kluk Rośl. 2 149, L *Klocce przerzynaią na sztuki do szczepania w mierze długości do pieców, kominów.* o (vor 1792) 1951 Kit. Opis 551 *Inni znouu, spory kloc do tańcucha przyprawiuszy, chwytali dziewki służebne; złapaną wprzęgali do pomienionego klocá.* o 1817 MorCzyn 82-3, SJAM *W czym tu jest śmieszność? Oto w upatrzieniu niestosowności między klocem drzewa i wspaniałością świątyni.* o (1826–1837) 1963 Magier 127 *dostać już można było [...] drzewa mahoniowego w klocach, z którego robiono posadzki, sprząty, drzwi do pokojów.* o (1847–1848) 1877 Rzew.H. Zamek 53, DOR *Patrz, panie atamanie, leży kozaczysko bez duszy jak kloc.* o (1889) 1900 Kaczk.Olbracht. I 122, DOR *Kościótek zbudowany był z kloców nie ociosanych i lada jako ze sobą spojonych.* o 1953 Wikt.Papieź 223, DOR *Snycerze rzezali w drzewie lipowym. Z klocá wyłaniaty się ksztalty przedziwnego uroku.* – (SLA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Rumpf’ – ‘tułów’: [hapax] 1561 Leop Iudith 14/4, SPXVI *A gdy wodzowie ich przybieżą do Namiotu Holofernefowego á naydą iáci kloc bez głowy [truncum] we krwi fwey ukalány.* – SPXVI, L, SWIL (nieuż.), SW (m. u.) sowie SPF (1858) 1861. **3)** ‘Stück, Block einheitlichen Materials’ – ‘jednolita bryła’: [einzQu.] 1564 Mącz 210d, SPXVI *Massa etiam,*

Wfzelákich rzeczy sztuka / kloc álbo kulá niemála. – (SLA), SPXVI, MAÇZ.
4) ‘ungeschlachter, grober Mensch’ – ‘gruby, niezdamny, nieokrzesany
człowiek’: 1585 ReszPrz 66, SPXVI *ták że w nich żadna odrobinka wczéiwosci
żadney nie zoftátá: y dla tego ich iefzzcze popędliwe duchy zowie / grube
pnie / prożne kloce / hárdé Olbrzymy / drápiące kotki.* ○ (1783) 1877 Zabł.
Amf. 121, DOR *To jest mąż kochający! to jest żona czuła! Jak daleki od tego
jest mój safandula! Ni on świeci, ni grzeje! Wierutny kloc drewna!* ○
1775–1806 Teat.6 11, L *Jakiz to kloc nieociosany, do tych czas ieszcze się
kłaniać nie umie.* – SPXVI, L, SWIL (fig.), SW, LSP, DOR. ◇ **Var:** *kloc*
subst. m., 1419 MMAe XV 560, STP – (SLA), STP, SPXVI, MAÇZ, CN, TR,
L, SWIL, SW, LSP, DOR; *kloc* subst. m., 1566 HistRzym, SPXVI ○ [LBel.]
1572 BudBib Is 44/19, SPXVI – nur SPXVI. ◇ **Etym:** 1) mhd. *kloz* subst. m.,
‘klobiges Holzstück’, LEX, nur für Inh. 1. 2) nhd. *Klotz* subst. m.,
‘Klumpen, Block eines bestimmten Materials; verächtlich: grober, derber
Mensch’, GRI. ◇ **Der:** *klocek* subst. m., ‘Stück aus einem Baumstamm;
allgemein Stück einer einheitlichen Masse; auch Aschermittwochsbrauch
(vgl. *klocki*)’, 1522 OpeçŻyw 124, SPXVI *Gdy vpádl na onéy drodze / dlá
klotzkow které v niego wuiázali / tedy go za wlofy gwáltem podnofili.* ○ 1875
Kur.Warsz.nr 31 s.3, WIECZ *Wszystko jest klockiem, i tupa indycza,
i szczapka drzewa, i zawiniátko papieru, i ozór, i dziób kaczy nawet, co się
tylko znajdzie pod ręká, bo w Popielec przyczepia się zwykłe klocki starym
kawalerom.* Zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 1, 3; *klocki* subst. pl., ‘Klöppel’,
(1551) 1961 InwMieszcz nr 41, SPXVI *4 klocki do plecienia sznurek.* Zuerst
geb. L, nur für Inh. 3; *klocowy* adj., (1584) 1961 InwMieszcz nr 258, SPXVI
dwoje nożyc wielgich, klocowych. Zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *klocek* subst.
m., ‘Holzscheit’, (1854) 1922 Pol Moh. 31, DOR, zuerst geb. DOR, nur für
Inh. 3; *klocki* subst. pl., ‘Sitte, daß Frauen und Mädchen am
Aschermittwoch anderen Holzstücke oder andere Gegenstände zum Scherz
ungesehen anhängen’, 1900–1903 GLO III 45, zuerst geb. SW, nur für Inh.
3; *klocek hamulcowy* subst. m., ‘Bremsklotz’, [hapax] 1950 Ignat.Maszynozn.
149, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 3; *klocować* v. imp., ‘im Bergwerk:
mit Klötzen die Leerräume zwischen der Decke und der Verschalung
ausfüllen’, [hapax] 1949 Jackiew.Górn. 69, DOR, zuerst geb. DOR, nur für
Inh. 1; *klocek* subst. m., ‘mehrere zusammengebundene Bücher’, 1950
Michal.Książ. 47, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 3; *klocek* subst. m.,
‘Bauklotz, Holzwürfel’, 1950 Par.Alch. 284, DOR, zuerst geb. DOR, nur für
Inh. 3. ❖ Vielleicht wurde das Wort zunächst in einer technischen
Bedeutung aus dem Bereich des Bauwesens (vgl. den Erstbeleg von 1419)
entlehnt. Die Inhalte 3 und 4 stammen ebenfalls aus dem Deutschen, wie
auch die in der antikatholischen Polemik des 16. Jhs. vorkommende
Verwendung von *kloc* für Heiligenbilder, die dadurch Götzenbildern

gleichgesetzt werden (vgl. den Beleg von 1560 einerseits, von 1572 andererseits und s. GRIMM 11, 1250). Inhalt 2 ist eine Lehnbedeutung der Bibelübersetzung: lat. *truncus* bezeichnet 1. ‘Baumstamm’ (s. den Beleg von 1419), 2. ‘Rumpf, Körper’. Sowohl *kloc(e)* als auch *klocek / klocki* erscheinen bis heute in verschiedenen technischen Bedeutungen. Zur Sitte, am Aschermittwoch Holzstücke (*klocki*) Frauen heimlich anzuhängen, vgl. den Beleg aus Kit[[owicz]] Opis oben und GLOGER III 45, siehe auch die Belege (1875–1893) bei WIECZORKIEWICZ. Im Allgemeinwortschatz kommt *klocki* am häufigsten als ‘Holzwürfel (Kinderspielzeug)’ vor.

« zurück blättern vor »